ఇల్లు జాగ్రత్త

శ్రీ పురాణం సుబ్రహ్మణ్యశర్మ

1

'ప్రేమకి పడిశెం పట్టినట్లుంది-' అని కాస్త నొక్కి వాక్యం పూర్తిచేసింది యింటావిడ.

'ఇదే ఏదో కథలో మొదటి వాక్యమైతే, ఎంత రసాభాస అవుతుందో ఆలోచించావా?' అన్నాను కావాలని.

'మనకి ప్రేమ అనే ఆరునెల్ల అమ్మాయివుందని, దానికి పడిశెం పట్టిందని వాళ్ళ అమ్మ చెబ్తోందనీ - ప్రపంచానికి తెలీడ మెల్లాగ?' అన్నాను కాస్త నాటకంలోలా అభినయిస్తూ.

'చాల్లెండి మీరూ మీ వెటకారాలూనూ......' అంటూ కిటికీ తలుపుల్ని తెరిచి తెరల్ని గుంజుతూ 'ఉక్క చంపేస్తూందండీ! ఏం పూర్వో యేం పాడో... స్నానాల గదిలో నీళ్లు లేవు. వంటగదిలో ఒక్క బొట్టు కూడా రాలటం లేదు. దొడ్డిలో ముంతెడు నీళ్ళన్నా రావటం లేదు. ముదనష్టం పంపులు ఎందు కిన్ని?' స్వగతం చెప్పుకుపోతోంది కిటికీ తెరల్ని కోపంగా వూడ లాగుతూ. నాకు అకస్మాత్తుగా తెలివొచ్చి పడింది. 'ఆగు! ఏమిటాపని-చూస్తున్నావా నా వేషం? నీ కింత మతిపోతూందేం? ఉక్క దంచేస్తూందని నే నిల్లా అర్ధనగ్నంగా తగులడ్డానా-నువ్వా కిటికీ తలుపు లన్నీ బార్లా తెరిచేస్తావుగదా! నలుగురూ యేమనుకుంటారేం?' నేను చిన్న తువ్వాలుముక్క చుట్టుగుని వాలు కుర్చీలో పేపరు చూస్తూ అఘోరిస్తున్నాను. ఆవిడ పల్చటి చీర చుట్టుకుని తలంతా విరియబోసుకుని వుసురుసురంటూ వచ్చింది.

'అల్లా వెళ్ళి రెండు బాల్చీలు నీళ్లు పట్రా కూడదూ? చక్కగా స్నానంచేసి అటెక్కడికన్నా సాయంత్రంపోయి రావచ్చు!' నాకస్సలే వుడుకుమోతుతనంగా వుంది. పై పెచ్చు సన్నాయి నొక్కులు...'చాల్లే సంతోషించాం! తెలివి తేటలు-' అని చిరాగ్గా అరిచాను. కాస్త చిన్నబుచ్చుకున్నదల్లేవుంది. నెమ్మదిగా గదిలో తచ్చాట్లాడుతూ పవిటతో విసురుకుంటూ - 'మగవారు - నలుగురుబిడ్డల తండ్రి. చదువుకున్నవారు. అంతో యింతో పేరూ ప్రఖ్యాతివుంది నలుగుర్లో. మనపని మనం చేసుకోవటం తప్పా - అల్లా చిర్రు బుర్రుమంటా రెందుకూ? నాకు తెలుసులెండి-మీ కెందుకో చెడ్డ కసిగావుంది నామీద.' కాస్త గొంతుక బొంగురు పోయింది.

'కసా? నీమీదా - నాకా? ఎందుకూ?' ఆడవాళ్లకు చిత్రంగా వస్తాయి కన్నీళ్లు. నా చేతుల్లోంచి పేపరుజారి వొళ్లో పడింది మోకాళ్ల కడ్డంగా.

'మీరు రమ్మనకుండా యిల్లా వచ్చానని...' ముఖంమీంచి చేతుల్ని లాగుతూ- 'వోస్-అదా... ఛా...ఛా...నామాట విను. నాకల్లాటిదేం లేదు. ఎంత వొట్టుపడితే అంత వొట్టు!' అన్నాను.

నులకమంచంలో పసిది ఖుళ్లుఖుళ్లున దగ్గుతోంది ఉండలు చుట్టుకుపోతూ. స్నానాలగదిలో పంపు బుసలు కొడ్తోంది—నీళ్లు వచ్చే సూచన! పాపని ఎత్తుకుని క్షణంలో జేగురించిన మొహంతో కాళ్లీడ్చుకుంటూ వెళ్లిపోయింది గదిలోనుంచి.

'హమ్మయ్య!' అని జావకడిలా కుర్చీలో వాలిపోయాను. ఎంత రసాభాస? నిజంగా తనురావటం ఇష్టంలేదని ఎలా కనిపెట్టేసిందో ... కనిపెట్టేసింది. పదేళ్లు కాపురంచేసిన మనిషి...అంతమాత్రం గ్రహించుకోలేదా? నాకుమాత్రం తల కొట్టేసినంత చెడ్డ అవమానంగా వుంది.

నలుగురైదుగురు ఒకచోట చేరి కష్ట సుఖాల్ని గూర్చి చెప్పుకు నేటప్పుడు జీవితాల్ని గూర్చి తెలుస్తూన్న సంగతులు మహాదారుణంగావుంటున్నాయి. చేసుకున్న పెళ్ళాం పిల్లల్తో కాపురానికొస్తే...హఠాత్తుగా చెప్ప

కుండా చెయ్యకుండా వచ్చినందుకు ముఖం ముటముట లాడించుకుంటున్నాను. నా అసమర్థత కప్పిపుచ్చుకుందుకు గట్టిగా కసిరేస్తున్నాను.

ఇది ఢిల్లీ!

గుండె ఝల్లుమంటోంది!

ఈ పతాక మన శాంతిపతాక—

దీని నీడనే నేడు నేను భార్యాబిడ్డలను చీదరించుకుంటున్నాను.

శుభం మంగళానిభవంతు!

పాపం మిమ్మల్ని వదిలి వుండలేనండీ అని చెప్పడానికి నోరురాక-హఠాత్తుగా వచ్చి ఆశ్చర్య పెట్టి సంతోషపరుద్దామన్న ఆశతో వచ్చి యేం చూసింది?

గుండె ఝల్లుమంటోంది.

ఢిల్లీ!!

—ఇది అసమర్థతకు రాజధాని!

పాపం శమించుగాక!

మా ఆవిణ్ణడగండి చెబుతుంది. ఏం చూశావమ్మా వచ్చినరోజు?

తెల్లబోయి కొయ్యబారిపోయిన నా ముఖం!

ఆ తర్వాత—

దారిపొడుగూతా వర్షంలా తిట్లు!

'బుద్ధిలేదూ! నువ్వేమన్నా ఇంగితజ్ఞానం వున్న మనిషివేనా? ఎందుకూ ఇన్నాళ్ళు చేశావ్ కాపురం? నాలుగునెల్లు కొంపలో పడివుండవే అని పుట్టింటికి పంపితే-నేను ఇలావచ్చి ఢిల్లీలో పాదం మోపానో లేదో...నెల్లాళ్ళన్నా కాకుండా తయారయ్యావ్ - ప్యాసుముక్క ఎరక్కపోయి నీ చేతులో పెట్టినందుకు ఇదా శాస్తి! ఇప్పుడిక్కడ కొంపయేదీ?...రైలంటూ వూరికే నేగదా అని పాతికో పరకో చేత్తో పుచ్చుకుని రైలెక్కావ్? ఇక్కడ నాకు ఇంకా జీతపురాళ్ళన్నా వచ్చి యేడవలేదాయె!' ఇదంతా కోపంకానట్లు యీ అవమానాన్నంతా తుడిచేసుకుంటూ తెచ్చిపెట్టుకున్న నవ్వుతో-'ఈ భాగోతమంతా యిక్కడ ప్లాటుఫారం మీదేనా...యింటికి వెళ్లాక మీరెన్నన్నా అనొచ్చు నేను పడొచ్చు! మామూలేగా—' నేను యింకా రెచ్చిపోయి తారస్థాయిలో—

'హాస్యమాడుతున్నాననుకున్నావా? ఇల్లేవిటి నీ బొందా నా బొందాను...జాఫతీలో బెడ్డింగు పెట్టుకుని అఘోరిస్తాం లేనూ—' నా కింకా బాగా కళ్లకు కట్టినట్లుంది.

'అయ్యో-ప్రేమను ఎత్తుకొని ముద్దాడరేమండీ? చంకలో చంటిపిల్ల మీ కేకలకు బిక్కచచ్చిపోయి ఎల్లా మిటుకూ మిటుకూ చూస్తోందో...' నేను మతిపోయినట్లు ఆవిడగారు సంసారం నిమిత్తం తెచ్చిన పీటలు జాడీలు రుబ్బురోలు వగైరాలు వగైరాలు చూస్తూ కొయ్యబారిపోయాను. ఆ సామానులోనే యిరుక్కుని నిర్ఘాంతపోయి కూర్చున్నారు నా పెద్ద కొడుకూ చిన్నకొడుకూనూ. నేను వాళ్లను చూడనన్నా లేదు. ఈలోగా రాణీగారి తమ్ముడొచ్చాడు. వీడు కూడా వున్నాడన్నమాట! — వుద్యోగం కోసం రాలేదుగదా! కాస్త అనుమానంగా చూశాను. అప్పటికప్పుడే వాడు న్యూఢిల్లి ప్లాటుఫార మంతా కలయ తిరిగొచ్చాడు. మా ఆవిడ తనకు జరిగిన మర్యాద అప్పుడే మర్చిపోయిందల్లే వుంది.

'అదేవిటండీ—వాణ్ణి పలకరించండీ!' అంటూ వెనకేసుకొచ్చింది. జండాకొయ్యలా యెదిగిపోయాడు. నల్లకళ్లద్దాలూ—ప్లాస్టిక్ బెల్టు-సిల్కు బుష్కోటూ—ఖరీదైన బూట్లూ—సిల్కు రుమాలుతో కళ్లజోడు తీసి తుడుస్తున్నాడు.

'ఏవిరా యీ మాటైనా ప్యాసయినావా?'

'హాఁ!'—పూర్తిగా మాట్లాడ్డు గావల్ను! తమ్ముడి దర్జాకు మురిసిపోతోంది కాబోలు—

'పెళ్ళిసంబంధం వచ్చిందండీ. ఐదువేలు.... సంబంధం చేస్తారేమోనని నాతో ఢిల్లీ చూస్తానని వచ్చేసాడు. సరే రమ్మన్నాను.

'యేడిచావు' అని లోపల్నే అనుకుని 'పదపద ఆనక తాపీగా చెబుదువుగాని కబుర్లు. ఆఫీసు మధ్యలో వచ్చేశాను.' అని లోపల ఆక్రోశంతో సంసారం సంసారాన్ని న్యూఢిల్లీ స్టేషను కెదురుగానున్న 'లేడీ హార్డింజ్ శరాయ్'లో చేర్పించేసి మా బావమరిదికి వార్నింగు యిచ్చాను—

'నేను మళ్ళీ సాయంకాలం వచ్చేదాకా యెక్కడికీ కదలకుండా సామాన్నూ మనుష్యుల్నీ కనిపెట్టుకు నుండమని.'

2

స్టేషను పేరు న్యూఢిల్లీ అయినా ఆ ప్రదేశాన్నంతా 'పాహడ్‌గంజ్' అంటారు. లోకవ్యవహారానికి ఆ స్టేషన్నుకూడా జనం పాహడ్‌గంజ్ స్టేషననే పిలుస్తూంటారు. అక్కడ పెద్ద బజారు, యింకా లోనికిపోనుపోను కూరల మార్కెట్టు అవీ వున్నాయి. న్యూఢిల్లీ స్టేషను ఆవరణ యెంత దర్జాగా శీలిగా సుందరంగా వుంటుందో ఆ కొస్త మేరా దాటాక అంత చెత్త గలీజుగానూ మురికికూపంలానూ వుంటుంది. ముఖ్యంగా 'లేడీహార్డింజ్ శరాయ్' కెదురుగా గుండ్రటి చిన్న పార్కు కట్టారు. అందులో పగలస్తమానూ సోమరులు పడి దొర్లుతూంటారు. ఈ పార్కుకు ప్రక్కనే ఒక పెద్ద చెట్టునీడను హమేషా మంగళ్లు కత్తులు సానపడ్తూ కత్తెరలను టకటకలాడిస్తూ నిత్యకల్యాణంచేసి ఆ జుట్టునంతా పార్కునిండా పోసివుంచుతారు. ఇది చాలదన్నట్లు టాంగావాళ్ళు గుర్రాలను తెచ్చి నిలుపుతారు. అవి అన్నిపనులూ అక్కడే చేసి ఆ మార్గంగుండా నడిచి వెళ్లవలసివస్తే పసువులకొట్టంలోంచి దాటుతూ వున్నట్లుంటుందిగాని - రాజధాని పరువు యెవరూ యెక్కడా నిలుపుతున్నట్లు కనపడదు. ఇకబజారులో దారికడ్డంగా 'హాకర్లు' చక్రాలబళ్లని తోసుకుంటూ 'పచ్చి అల్బుకర్రా పళ్ళు - లీచీపళ్ళు - చర్మం నల్లగా కమిలిపోయిన అరిటిపళ్ళు - ముక్కలు ముక్కలుగా కోసిన పుచ్చకాయలు - మామిడి పళ్ళు' కూచి అమ్ముతూంటారు. ఈ బజారులోనే అన్ని దుకాణాల్లోనూ కలిసిపోయి అణుగణుగునా వెలపరం పుట్టించేలా కసాయిదుకాణా లున్నాయి. కాని యిక్కడవారికే అన్నివస్తువులూ చవక అంటారు. రైల్వే స్టేషను కెదురుగుండా వున్న దుకాణాలే కాకుండా, పేవుమెంట్లుమీద ఒక నులకమంచాన్ని గడకర్రతో యెత్తివుంచి దానిక్రింద కొన్నిడజన్ల బూట్‌పాలిష్ జోళ్ళరిపేరు వగైరా వగైరా కేంద్రా లున్నాయి. ఈ ప్రాంతం యిలా ఎందుకుందని యెవరైనా ప్రశ్నిస్తే కాందిశీకులు వచ్చి పాడుచేశారని అంటారు. ఈ హార్డింజ్ శరాయ్‌దగ్గర ఇండియా టీ బోర్డువారి వాహనం వచ్చి బిల్బుని అణాకు మంచి టీ సప్లయి చేస్తూ వుంటుంది. ఈ రోడ్డు తిన్నగా కన్నాట్ సర్కస్‌లోకి వెళ్తుంది. దీనికి రైల్వేబద్దీలకు మధ్యనున్న మేరలోంచి స్టేటు ఎంట్రీరోడ్డు వేశారు. ముఖ్యంగా రాష్ట్రపతి యింకా గొప్ప గొప్ప అతిథులు ఈ గలీజు చూడకుండా స్టేషనుకు వచ్చిపోవడానికి ఇరుప్రక్కలా సుందరమైన ఉద్యానవనాలు పెంచారు. ఈ రోడ్డులోనే రైల్వేబోర్డు మంత్రాలయం, ఉత్తరరైల్వే మండలాధికారి ఆఫీసు, ఐ. ఆర్. సి. యే. భవనా లున్నాయి. కట్టడాల శిధిలాలు, మొగలాయి దర్బారులు, రాజఘాటు, ఎర్రకోట, జుమ్మామసీదు, నిజాముద్దీను, హస్తినాపురం, హుమాయూను సమాధి, సఫ్దర్‌గంజ్, కుతుబ్‌మినార్, చాందినీ చౌక్, పార్లమెంటు, సెక్రటేరియట్, రాష్ట్రపతిభవనాలు చూడవలసినవే అయినా చూడకూడనివి చూడ్డానికి వీల్లేకుండా కట్టుదిట్టాలు చేశారు. ఢిల్లీలోని యిరుకుతనాన్ని మురికితనాన్ని కప్పుకుందుకు కట్టుకున్న 'కన్నాటుప్లేసు' ఎంతసేపుతిరిగినా నేత్రానందకరంగానే వుంటుంది. కాని నేను ప్రశ్నించుకుంటున్నది యిక్కడ సామాన్యుడు ఎట్లా జీవిస్తున్నాడు అని. పాలకులు పాలిస్తున్నారు సరే—ఈ కాలంలో పాలితులు ఎట్లా జీవిస్తున్నారు?

చెప్పమంటారా?

నాబోటివాడి జీతం సొంతకొంపలు కలవాళ్ళ కోరే అద్దెలకు చాలదు. సర్కారువారు యిచ్చేయిళ్ళు నాబోటివాడికి దొరకడానికి యింకా రెండుపంచవర్ష ప్రణాళికల కాలం తీసుకుంటుంది. ఐతే కొందరు మహానుభావు లుంటారు. అట్టివారు తాము సర్కారువారికి యిచ్చే అద్దెకు మరో పదో పరకో ముట్టచెప్పి వారి కనుసన్నల్లో మెలగడానికి యిష్టపడినట్లైనా ఒక గది ఖాళీచేసియిస్తారు. ఇచ్చేముందు కొన్ని పరీక్షలు - ఇంటర్వ్యూలూ - స్క్రీనింగు వగైరా కార్యక్రమా లున్నాయి. మచ్చుకి—

'ఎక్కడ పనిచేస్తున్నారు - (మినిస్ట్రీ)'

'ఫలానా - ఫలానా.'

కొందరు బ్రహ్మచారులే కావాలంటారు. కొందరు సంసారులే వుండాలంటారు.

'ఎంత జీతం?'

చెప్పాక పెదవి విరిచి—నాలుక బైటపెట్టి. తలకాయ ప్రక్కకు త్రిప్పి వాంతి వొస్తూన్నట్లు మొహం పెడ్తాడు.

'మద్రాసీ...'

'కాదు ఆంధ్ర...' అని చెప్పబోతే అంతా వాకట్టే లెద్దూ అన్నట్లు చూసి—'ఏవూరు?' ఆవూరు వాడికి చెప్పినా అర్థమయిచావదు. తరువాత ఆ గదిలో యిదివరకు వుంటూ వచ్చిన వాళ్లను గురించి ముఖ్యంగా భయంకరంగా వర్ణించి చెబుతాడు. అదే అదనుకొని యిదివరకు వున్న వాళ్లి అవలక్షణాలన్నీ వర్ణించాక—కొంచెంసేపు తన అభిరుచులూ తన చుట్టాల్లో గొప్ప పదవిలో వున్న వాళ్లను పరిచయం చేస్తాడు. ఈ ఆముదం మోతాదు తప్పించుకుందుకు మనం కొంత ధైర్యంచేసి వాడి పిల్లల్ని పలకరించటమో, హఠాత్తుగా జన్మలో యెరగనట్లు వాడి సైకిలునో కుర్చీనో మంచాన్నో దేన్నో అతిగా మెచ్చుకుంటూన్నట్లు మాట్లాడాక మళ్ళీ క్రొత్త పరీక్ష ఆరంభమవుతుంది.

'పెళ్లయిందా?' చెప్పాక 'ఎంతమంది పిల్లలు'—ఈ సమాధానం చెప్పాక గది యిచ్చేదీ లేనిదీ వాడి ముఖవర్చస్సులోనే బైట పడిపోతుంది. 'సంసారం ఎప్పుడు తీసుకువస్తావు?' అది వాడిని అడగాలని మనం అర్థం చేసుకోటాని కాస్తేకాలం పట్టదు. ఇక్కడ్నుంచి—'రేడియో వుందా? ఫాను... కుంపటి... ఇస్త్రీపెట్టె...' అన్నిటికీ లేదని చెప్పాక 'సామాను బాగా వుందా? చుట్టాలెవరైనా వస్తారా?' చివరికి మనకి మతిపోయే పరిస్థితి తెచ్చి పెడ్తాడు ప్రశ్నలతో.

ఇల్లాంటి అదృష్టమేనా పట్టనివ్వకుండా యింటావిడ హఠాత్తుగా ప్రత్యక్షమయింది ఈ పరిస్థితి చెప్పుకోవటాని కెవరూ లేరు. అలవాటుగా ఆఫీసు వదిలాక బైట కొచ్చాను. ఎవరిళ్లకు వాళ్లు నియామకంగా సైకిళ్లమీద బస్సులమీద కార్లమీద చేరుకుంటున్న సమయం అది. మధ్యాహ్నమల్లా యెండ కాసింది. ఐదుగంటలయాక కూడా సూర్యుడు యింకా తందనాలు త్రొక్కుతున్నాడు. అల్లాగే కాళ్ళీడ్చుకుంటూ 'శరాయ్' లో కెళ్లాను. చూద్దునుగదా శ్రీమతీ మా బావా పిల్లలూ స్నానాలు అవీ చేసి రెడీగా ముస్తాబై కూర్చున్నారు. మధ్యాహ్నమల్లా నిద్రపోయి వుంటారు ప్రయాణం బడలికా అదీ తీర్చుకున్నారు.

'ఎక్కడికర్రా ప్రయాణం?'

'ఈ చుట్టుప్రక్క లేమన్నా వుంటే కాస్త చూసి—పిల్లలకు యేదన్నా యింత తినిపించి కాస్సేపు అల్లా తిరిగివద్దాం. ఎంతకని యీ గదిలో యింతమంది మీ ముక్కిచావటం?' సరే పదమన్నాను—నెమ్మదిగా మద్రాసు హోటలుకు పోయి కాఫీలు ఫలహారాలు పూర్తిచేశాం. మా ఆవిడ కొంచెం నాజూగ్గానే ముస్తాబయింది. నేను పగలల్లా చాకిరీచేసి వున్నా నేమో ఎక్కడా త్రాణలేదు వొంట్లో... కాస్సేపు యిద్దరమూ దొంగచూపులు చూసుకున్నాం. రాజీ పడబోతున్నామని గ్రహించినట్లున్నాడు మా బావమరిది—లేచి పిల్లల్ని తీసుకుని దూర దూరంగా తప్పించుకుని వాళ్ళకేవో ప్రశ్నలకు జవాబులు చెబ్తూ అవీ యివీ చూపిస్తున్నాడు. రీగాలు థియేటరు దాటి పార్లమెంటు వీధిలో కొచ్చాం. మా ఆవిడ జనాన్ని జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తో నడుస్తోంది.

'దిక్కులు చూడకు దేనిక్రిందన్నా పడ్తావు.'

'అదేవిటండీ పల్లెటూరి దానికి చెప్పినట్లు చెబ్తారు?' రయ్‌మంటూ వో స్కూటరు చక్కరకొట్టి మీదనుంచి దూసుకుపోయింది. చప్పున రెక్క పుచ్చుకు దగ్గరసాలాగాను.

'బావుందండీ! రోడ్డుమీద అల్లా జబ్బపట్టుకు లాగుతా రెందుకూ?' కోపంగా చూసింది.

'ఈపాటికి ఆసుపత్రిలో వుండేదానివి. అటు చూడు—' ఎవరో ఒక అమ్మాయి లాంబరెట్టా వెనుక సీటుమీద కూర్చుని ముసుడ్ని గట్టిగా నడుంచుట్టూ చేతులేసి పట్టుకుంటోంది. ఆ స్కూటరు వేగానికి పవిట నిలవటంలేదు. ఎర్రటి పెదవులు—రోజారంగు బుగ్గలు—క్షణంలో రివ్వుమంటూ దూసుకుపోయారు.

'ఎల్లావుంది?'

'తగులడ్డేవుంది. వీళ్లకిదేం పొయ్యేకాలం—' ఒకావిడ వెనుకసీటుమీద ఆరు నెల్ల పసిగుడ్డు నెత్తుకుని కూర్చుంది. మొగుడుగారు సైకిలు రొప్పుకుంటూ త్రొక్కుతున్నారు.

'అయ్యో! పడిపోతారేమోనండి!—వీళ్లి అఘాయిత్యంమండా—'

'నీయిష్టం వచ్చినట్లు అనుకో—నీమాట లెవళ్లకీ బోధపడవుగా!'

'ఐనా యిదేవిటండీ యిక్కడ ఆడవాళ్ళింత బరితెగించి పోయారు? ఒంటిమీద గుడ్డేందుకూ సిగ్గన్నది లేకపోయాక—రామ! రామ! అల్లా వీధిని తిరగటానికి పడిమంది కళ్ళా బడ్డానికి ప్రాణం పోదుటండీ?'

అంతాపోయి 'జంతర్ మంతర్'లో కూర్చున్నాం. చెరుకుముక్కలు కొని తెచ్చాను. పిల్లలు బఠాణీలు వేచిన శనగలూ తెచ్చుకుంటున్నారు. మా బావమరిది యింకా బిడియంగా దూరం దూరంగా తిరుగుతున్నాడు.

'ఏరోయ్ బావా—యిటురా?'

నాకు దగ్గరసావచ్చి కూర్చున్నాడు.

'మీ అక్క అంటుందీ యిక్కడ ఆడవాళ్లు బావులేరని—నువ్వేమంటావ్ కుర్రాడా?'

'బలే బావుంటారు...చక్కా జంటలు జంటలుగా సైకిళ్లమీద చల్లగాలిలో—'

'పాడుబుద్ధులూ—ఇహ: వీడేంబాగుపడ్తాడూ?' చీకట్లో చేతులు త్రిప్పుతూ పెద్ద ఆరిందాలా చెబ్తోంది. రోడ్లమీద యీడువచ్చిన అమ్మాయిలు ఐసుక్రీములు తింటూ ఖులాసాగా సైకిలు త్రొక్కుకుంటూ పోతున్నారు. పంజాబీ డ్రెస్సుల్లో శరీర ముఖ్యభాగాలన్నీ ఆ సిల్కు తళ తళల్లో మెర్కురీ దీపకాంతిలో అందులో సైకిలు త్రొక్కటంలో యిమిడివున్న శ్రమలో చెమర్చిన ముఖాల్తో నవ్వుకుంటూ మైమరచిన వుల్లాసంతో ఎంతో సహజంగా అందంగా కదలాడేదృశ్యాల్ని—కళ్ళు పెద్దవి చేసుకుని అర్థంగాక చీదరించుకుంటూ లేచి నిలబడి—'ఇక పదండి పోదాం, నాకు నెలపరంకూడా వస్తోంది.' అని లేచింది యింటావిడ. 'కవులూ రచయితలూ నానాయమయాతనాపడి వర్ణించే అందాలన్నీ చూసి సంతోషించలేక ముఖం ముడ్చుకుంటావెందుకూ? చూడు మగవాళ్లతో సరిసమానంగా నిర్భయంగా స్వేచ్ఛగా ఎట్లా వుండగలుగుతున్నారో స్త్రీలు. ఆడవాళ్లకీ మగవాళ్లకీ తేడాలు ఎక్కువ తక్కువలు యేమీ లేవు.'

'చాలించండి! ఆడా మగా తేడా లేదని వాదిస్తారెందుకూ? వంట చెయ్యటం, యిల్లు కనిపెట్టుకోవడం, పిల్లల్ని కనడం, బట్టలుతకడం, కాపురాలు చెయ్యటం మానేస్తారా? పెళ్లిళ్లు చేసుకోవటం లేదా—ఈ యేడు పంతా వీధుల్లో యెందుకంటాను నేను. ఆ యేడ్చే శృంగారమంతా నాలుగ్గోడల్లో, ముగుడన్న వాడికి పుస్తెకట్టినందుకు—అఘోరిస్తే చాలదా?'

'కాస్త అందంవుంటే అది నలుగురూ చూడకుండా దాచుకోమంటావ్. పోపుల పెట్టెలోనూ, పొయ్యి వూదేటప్పుడూ, పిల్లలికి నీళ్లు బోసేటప్పుడూ, నోములూ పూజలు పునస్కారాలు చేసుకునేటప్పుడు ఆడవాళ్లు చిన్నబట్టలు కట్టుకుని యింట్లో తిరగడం మానేస్తున్నారా? మనవూళ్లో యింటిప్రక్కావిడ యెన్నిమాట్లు గజంనర తువ్వాలు పీకకు చుట్టుకుని వుదయమస్తమానూ యింట్లో దొడ్లో నూతి దగ్గర తులసికోటదగ్గర మడినెలగబెట్టేస్తూంటే — నేనెందుకైనా కాస్సేపు అటు వెళ్తే నీవెంత కొరకొరా చూసేదానివి? ఎవరి అలవాట్లు వాళ్లకు నచ్చుతాయి. మనకు సరిపడని కొత్త సంగతులనేకం వుంటాయి. వాటి నస్తమానూ అసహ్యించుకుంటూ కూర్చుంటామా?' పనిటచెంగు నోటికడ్డంగా లాక్కుంటూ—

'అయ్యో మీ కింకా జ్ఞాపకముందిటండీ ఆవిడ-'

'పాపం ఆయన పోయాడు తెలుసా?'

'అంత హఠాత్తుగా—పోకేం చేస్తాడు? ఆ యిల్లాలు ముప్పొద్దులా హింసించుకు తినేది. ఇప్పుడావిడ కింకేం కావలసినంత స్వేచ్ఛ—'

'అయ్యోపాపం—ఎంత చాకిరీచేసింది? అంత యిదిగా చూస్తుందనుకోలేదు సుమండీ! గోలు గోలున యేడ్చేసింది. ఇప్పుడా మనిషేకాదు.'

'పోయేవాడు యెల్లాగూ పోతున్నాడు గనుక ప్రేమంతా వొక్కమాటు చూపించేసిందన్నూ?'

నవుతున్నదల్లా చట్టున ఆగిపోయి సీరియస్‌గా-

'అల్లా మాట్లాడ్తారెందుకూ? మనుష్యుల కష్టాన్ని గూర్చి చెబ్తూన్నపుడు అంత హేళన పనికిరాదంటాను. నిర్దయగా సానుభూతిలేకుండా వుండటం గొప్పనుకుంటున్నారు.'

'అవును. గొప్పనుకుంటున్నాను.'

'పోదురూ—బడాయిలు!'

'బడాయి కాదు ... నీకు మటుకు నీకు తెలుసుగదా ఆవిడ యెంత పేరు గడించుకుందో, ఎల్లాటి పతివ్రతో—మళ్లీ తగుదునమ్మా అని వెనకేసుకెందుకొస్తావు? ఇప్పుడు నీ కావిడమీద జాలి కలిగింది కాబట్టి నన్నుకూడా నీ వెనకాల తందానతాన పాడమంటున్నావు. అదే కుదరదోయ్—'

'మనుష్యులు ఎల్లాటివారైనా అకస్మాత్తుగా మార్పు వచ్చేస్తుంది. మునుపావిడ ఎల్లా వుంటేనేం-'

'—ఇప్పుడు భర్తరాలైనదందూ—ఆస్తి ఇల్లూ వగైరాఅంతా వచ్చాక'

‘అదేం కాదు—ఆ ముగుడు చాలా అన్యాయం చేశాడు. విల్లు రాయకుండా పోయాడు. అన్నదమ్ముల బిడ్డలొచ్చి ఆస్తి ఆక్రమించుకు కూర్చున్నారు. ఈ విడకి మనోవర్తి అన్నా దక్కకుండా చేద్దామని చూస్తున్నారు. పాపం ఆడది. వ్యవహారాలేం యెరుగదు. మరో దిక్కు లేదు—’

‘మనిద్దర్నీ పెంచుకోమన లేకపోయావా?’

‘అవునండీ - ఆవిడ ఎవర్నన్నా దగ్గర తీసుకుని ఎందుకు పెంచుకోలేదు? యిప్పుడు చెల్లదేవిటండీ? రూపాయికి బిందె చొప్పున నీళ్లు మోస్తూ వంటలు చేసి వూరగాయలు పెట్టి కాలక్షేపం చేస్తూందండీ! నాకు చూసినప్పుడల్లా కడుపు తరుక్కుపోయేది. నేనో రూపాయి పిలిచి యిచ్చేదాన్ని నెల నెలా—’ ఆవిడ దారుణమైన నేస్తురాలి జీవితాన్ని తలుచుకుని కృంగిపోయింది. నిజమే ప్రపంచంలో దీనులు దుఃఖితుల గాథ లెన్నో వుంటాయి. అన్నిటికీ చలించిపోయి బెంబేలు పడిపోతే మనం ఎట్లా జీవిస్తాం? ఆవిడ స్వభావం కొద్దీ భర్తను హింసించేది-బాధలు పెట్టేది. తన యిష్టం వచ్చినట్లు వుండేది. కాని ఆవిడ యెన్నడూ అతగాడ్ని వదిలించుకుందామని గాని అతడు లేకుండా వుండాలని కాని కోరుకొని వుండదు. అవసరాలు తీరకపోయినా, ప్రేమ లేకపోయినా, మనుష్యులు నిరంతరం యేళ్ళ తరబడి ఒకే బోనులో నివసించడం వల్ల ఒకరు హఠాత్తుగా అదృశ్యమైతే ఆ లోటును భరించలేరు. ఇది చాలా సహజమని నమ్మే అనుభవం లేని మా ఆవిడ నాకు సానుభూతి సంస్కారం లేదని విసుక్కుంటోంది.

మళ్లీ మద్రాసు హోటలుకొచ్చి భోంచేశాం. అంతా పోయి సత్రవులో పడుకున్నాం. గుర్రాలు దాణా నెమరేస్తూ వుండి వుండి సకిలిస్తున్నాయి. న్యూఢిల్లీ స్టేషనులో డీసెలు యింజన్లు మొరబెస్తున్నాయి. ఊరు నిద్రపోయింది. బస్సులు అక్కడా అక్కడా తిరుగాడ్తూనే వున్నాయి. దీపాలన్నీ పది గంటలకే సత్రవులో ఆర్పేస్తారు. మంచాలు లేవు-వరండాల్లో చాపలమీద దొర్లుతున్నాం. చెమట-వో రాత్రి వేళ ‘ఆంధీ’ వచ్చింది. దుమ్ము దుమ్ము-ఇసుక తుపాను. కిటికీలతలుపులు బడబడా కొట్టుకొంటున్నాయి. ప్రక్క దుప్పటి యెగిరిపోయింది. పట్టుకుందుకు పరిగెత్తి పిల్లలమీద పడాను. మొయ్యోమంటూ పిల్లలు లేచి యేడుస్తున్నారు. దుమ్ము వాళ్ల ముక్కుల్లోనూ కళ్ళల్లోనూ కొడ్తోంది. మా బావమరిది ‘బావా నా లుంగీ యెగిరిపోయింది ఎటో-’ అని గోలపెట్టాడు.

గొంతుక కూర్చొనున్నాను. మా ఆవిడ పిల్లల్ని లెక్క పెట్టుకుని దగ్గరసా లాక్కుని కూర్చుంది చీకటిని తిట్టుకుంటూ. దుప్పటి పట్టుకుని మా బావమరిది కిచ్చాను చుట్టుకోరా అని. గాలి వుధృతంగా వీస్తోంది. కొంత సేపటికి టపటపామని పెద్ద పెద్ద చినుకులు పడ్డం ఆరంభించాయి. ఈ దుమ్ము వచ్చాక ఆ పెద్ద చినుకులు వరండాలోకి కొడ్తూంటే అంతా లోపలికి గదిలోకొచ్చేశాం. పిల్లలు బిగ్గరగా బాకా పడ్తున్నారు మంచినీళ్లు కావాలని. మా బావమరిది ఎట్లాగో టార్చిలైటు వెదికి తీసి పట్టుకొచ్చాడు. మరచెంబు తీసుకుని స్నానాలగదివైపు జాగ్రత్తగా నడిచాను. అస్తవ్యస్తంగా వొళ్లు తెలీకుండా ఎంతిమందో నిద్రపోతున్న మనుష్యుల్ని దాటి పంపు పట్టుకున్నాను. కాని లాభంలేదు. నీళ్లన్నీ ఎప్పుడో బందయాయి. తిట్టుకుంటూ టార్చిలైటు ఆర్పుతూ వేస్తూ వరండాలో కొచ్చాను. ఎవరో తలదగ్గర కూజా పెట్టుకుని నిద్రపోతున్నారు. ముట్టుకున్నాను. చల్లగావుంది. గ్లాసు తీసేసి ప్రక్కనుంచి లైటార్పి కూజా యెత్తుకుని వేగంగా నడిచాను. పిల్లలు యింటావిడ అంతా దాహం తీర్చుకున్నారు. మళ్ళీ కూజా యెత్తుకుని వెనక్కు వచ్చాను. కాని ఆ చీకట్లో యెవరి తలదగ్గర్నుంచి యెత్తుకొచ్చానో గుర్తులేదు. ఇంకా ఎక్కువసేపు ఆ వస్తువును చేతులో వుంచుగోవటం ఆట్టే మంచిదికూడా కాదు. అక్కడే యేదో కిటికీలో వుంచేసి గబగబా దొంగలా మళ్ళీ మా గదికొచ్చి పడ్డాను. తెల్లారాక చెబితే మా ఆవిడ అంటుందిగదా పగలబడి నవ్వుతూ ‘అవేం పనులండీ పాడుపనులూ-’ అని. మా బావమరిది లుంగీకూడా దొరికింది—అక్కడే మొక్కలకు చుట్టేసుకుంది.

3

ఉండవిచ్చిపోయిన దారపుబండిలా లుంగలు చుట్టుకుపోతోంది జీవితం. ఎవడో సగం చావమోది సైడు కాలవలోకి గిరాటు పెట్టిన బురదపాములా గిలగిలా కొట్టుకొంటున్నాను. ఇంత చిన్న వుద్యోగం చెయ్యటానికి యిన్ని వందల మైళ్లు రావలసివచ్చిన నా

దౌర్భాగ్యం యేమని చెప్పుకోను? కూటికి గుడ్డకు పనికిరాని నా చదువు, నలుగుర్లో మెప్పుకు అందుకోలేని నా చవకరకపు బాహ్యవేషపు రీతులు- యిది నిరాడంబరతని నేను మురిసిపోదా మనుకుంటే వీల్లేకుండా, నలుగురూ చూపే నిరాదరణ- దక్షిణాత్యుల మని ఆడే నూటిపోటిమాటలు అవహేళనలు...ఎన్నిటికని తట్టుకునేది? మంత్రాలయపు అన్ని కార్యాలయాల్లోనూ తమిళకూటా లున్నాయి. ముఖ్యంగా పంజాబీలకి తమిళులకూ పొసగదు. హిందుస్థానీలు, యూపీలు, వీరికి పంజాబీలకు స్పర్థలు- తెలుగువాళ్లు బహు క్లుప్తంగా ఆదరణా గౌరవమూ లేకుండా 'మద్రాసీ' లని పిలవబడుతూ యీ పెద్దపెద్ద కూటాల మధ్యనలిగి, ఆత్మగౌరవమూ తెలుగుతనానికి తిలోదకాలిచ్చి యిటు తమిళులకు జోహారులంటూనో అటు ఔత్తరాహులకు 'జీ' హుజూరంటూనో బ్రతకాలిసిందే! ఒక జాతికి సరియైన ప్రాతినిథ్యం బలం గౌరవం స్థానం కేంద్రంలో లేకపోవటంవలన నాబోటి సామాన్యుడు కాస్త అభిమానం వున్నవాడు మానసికంగా న్యూనత పాలవుతున్నాడు. ఇవన్నీ ఎందుకు చెప్పాలి సొచ్చిందంటే- యీ కొంపకోసం తిరిగే చాంద్రాయణంలో కొందరు నన్నడిగిన అతి సామాన్య ప్రశ్నలు- తెలుగుప్రజలు వింటే, 'పౌరుషగానాలు-పూర్వప్రశంసలు' కట్టిపెట్టి నిజంగా మనకున్న గౌరవం యెంతో మనం తెలుసుకున్నప్పుడు- కాస్త తలవంచుకుని ఛాతీ విరుచుకోకుండా నడవటమే మంచి దనిపించుకుంటుంది.

నేను సబ్బుబిళ్లపెట్టి వాడటం చూసిన నాయూపీ స్నేహితుడు- 'ఓహ్హో! మీ దేశస్థులు కూడా సబ్బువాడ్డం నేర్చుకుంటున్నారన్నమాట! ఐతే రెండు పూటలా స్నానంచేస్తారా?' ఒకరోజున మిఠాయికి రమ్మని ఎవరో పిలిచారు. 'తొక్కుడులడ్డూ, బరిఫీ జిలేబీలు' యిచ్చారు. 'కచోడీ - సమూసా' ఖారం వేశారు. నేను తింటున్నంతసేపూ అతను నా జన్మలో అదే మొదటిసారిగా మిఠాయితింటున్నట్లు వూహించుకుని మాట్లాడ్డం మొదలెట్టాడు. తాము నెయ్యి విరివిగా వాడ్తామని- నాకు నాజాతికి నేయి, వెన్నలాటి వస్తువులు తెలీవన్నట్లు ప్రసంగించాడు. 'మీరు తమలపాకులు వేసుకుంటారా-' అనకుండా 'తమలపాకులు తెలుసా' అని అడిగాడు. 'పైజామా కళ్ళీ లాల్చీ' నేను కట్టించుకోవడం చూసి—'మీరూ యీలాటి బట్టలు తొడుగుతారా?' నాకు వళ్ళు మండుకుపోయింది. తాము బహునాగరికులుగా విద్యావంతులుగా పరిగణించుకుని ఔత్తరాహులు వేసే ప్రశ్నలు విన్నాక—నాకు మన ఘనత రాజకీయ పరిజ్ఞానం, సారస్వతం, యిత్యాది విషయాలపట్ల యేర్పడ్డ మమకారం దెబ్బతినడమే గాకుండా, మనలోపాలు కష్టాలు కారణాలు ప్రస్ఫుటంగా గోచరించసాగాయి. మరొకరు మీ దేశంనిండా ముష్టివాళ్ళు—అడుక్కోడానికికూడా యింత దూరం వస్తారు అని నేను యథాలాపంగా దారిలో ఎవరికో కాణీ ధర్మం చేస్తుంటే మనస్సు కలుక్కుమనేలా అనేశాడు. నిజమే మరి—బెజవాడలో, విశాఖపట్నంలో ఒక చోటేమిటి రైళ్లలో ఎక్కడపడితే అక్కడ, ముఖ్యంగా హోటళ్ల యెదుట ఎంతమంది ముష్టివాళ్ళు? ఎల్లాకాదనగల్ను?

నా జీవితం నడివీధిలోకొస్తే, నేను బుర్ర చించుకుంటూ 'కన్నాట్‌ప్లేసు' లోపలి సున్నాలో చక్కర్లుకొడ్తుంటే 'కేశవరావు' కలిశాడు. అతను నన్ను చూడగానే బస్సుకోసం నిలబడ్డ క్యూలోనుంచి యీవలకు వచ్చేసి నా రెండు చేతులూ పుచ్చుకుని ముఖం కాస్త ముందుకువంచి 'ఎన్నాళ్లి కెన్నాళ్ళకి?' అంటూ పేవుమెంటు షాపుల్లోకి లాక్కెళ్లాడు. ఇద్దరం కోకాకోలాలు పుచ్చుకున్నాం. పనామా సిగరెట్టు ముట్టించాం.

'ఇప్పు డెక్కడా యేమీ రాయటం లేదే—' ఒకప్పుడితను నాకు ఫాను. ఉత్తరాలు తెగరాసేవాడు. మూడోవాడి రచనల్నియెప్పుడూ చీల్చి చెండాడ్డం అప్పట్లో హాబీ మాకు. అప్పటికే తెలుగుపాఠకుల్లో వంటింటి కథలూ, అబ్బాయి అమ్మాయిల బాధలూ, విడోమారేజి, కులతత్వాల మీద రచనలూ, గుమాస్తా గాథలూ చదివి చదివి విసుగెత్తిపోయి వున్నారేమో ఏదన్నా 'క్రొత్త' కోసం తహ: తహ: లాడిపోయే వాళ్లలో కేశవరావు వొకడు.

'అప్పుడు మీరు చక్కగా 'హాస్యం' రాసేవారు?'

'ఇప్పుడు యేమఫులో పడి కొట్టుకుంటున్నాను, తప్పితే భీభత్సం—'

'అల్లా అంటా రేమండీ?—'

'ఇదుగో అబ్బాయి—యిదివరకు ఏదో బరికేసి ఆ వెనక సంపాయించుకున్న పేరు నే పొదుపుగా వాడుకునే వాళ్ళలో నేనొకణ్ణి. సరేనా—'

కేశవరావు పగలబడి నవ్వాడు.

'మాస్టారూ—యిక వ్రాయండి, ఇక్కడికొచ్చేసారుగా—'

కేశవరావు 'మాష్టారూ' అనగానే అతడి ముఖంలోకి చూశాను. ఒకప్పుడితను నా దగ్గర చదువుకున్నాడు.

'పెళ్లాడావా?'

'అబ్బే—నాకెవరిస్తారండీ?'

'ఉద్యోగం?,

చెప్పాడు. ఎయిర్ లైన్లో ఏదో విదేశీకంపెనీ మానేజరుకి పి. ఏ. గా వుంటున్నాడుట—ఏడు వందలు. మొదట్లో స్టెనోగా చేరాడు. ఇంటరు పూర్తి చెయ్యలేదు. చదువుతూంటే తండ్రిపోయాడు. అన్నగారితో వదినతో తగూలాడి బెజవాడనుంచి పారిపోయాడు అప్పట్లో. ఇతనస్తమానూ మా యింట్లోనే వుంటూ యిక్కణ్ణే భోం చేస్తూండే వాడు యింట్లో పోట్లాడేసొచ్చి. నా సైకిలు అస్తమానుపట్టుకుపోయేవాడు. నాకు సిగరెట్లు పోస్టుబిళ్లలు కాగితాలు తెచ్చిపెట్టేవాడు. ఎప్పుడన్నా చిత్తు సాపు రాసేవాడు. కథలు పోస్టుచేసిపెట్టేవాడు. ఇతగులతో నా వ్రాతలగురించి పోట్లాడేసొచ్చేవాడు. నేను కూడా సినీమాలకు తీసుకెళ్లేవాడిని.

క్లుప్తంగా కేశవరావుతో నా సంగతి మా ఆవిడ బావమరిది పిల్లలు వచ్చిన సంగతి అంతా సూక్ష్మంలో బోధపర్చి చెప్పాను.

'ఐతే—నా గది యిచ్చేస్తాను. మా రూముకొచ్చేసెయ్యండి. తర్వాత యెక్కడన్నా చూద్దాము.'

నేనూ కేశవరావూ సత్రవులోకొచ్చిపడ్డాము. మా యింట్లో యావన్మందికీ కేశవరావు తెలుసును. నా భార్య 'ఏమోయ్ - తప్పకదూ—అల్లా పారిపోవచ్చా యెవరికీ చెప్పకుండా...మళ్ళీ బెజవాడ వెళ్లావా మీ అన్ననూ వదిననూ చూసేందుకు?'

అతను ముసిముసిగా నవ్వుతూ నిలబడిపోయాడు. 'ఈ వేషం సూటు బూటులో పోల్చుకోలేకపోయాను' అంటూంటే వారించి చెప్పాను-'ముసుపటి కేశవరావు అనుకునే మాట్లాడేస్తున్నావు నోటికొచ్చినట్లు. అతను యేడువందలు సంపాయిస్తున్నాడు. ప్రయోజకుడయ్యాడు. సంతోషించు.'

'నిజంగా!' ఆశ్చర్యపోయింది. కేశవరావు అంత ప్రయోజకుడవుతాడని యెవరూ నమ్మలేని విషయం. 'ఎందుకండీ మాస్టారూ — అవన్నీ చెప్పేసారు. నన్నిక్కడ యెవరు చనువుగా కేకలేస్తారు చెప్పండి. నేను సరదాగా వింటూంటే—'

అంతా కేశవరావు గదిలో కొచ్చిపడ్డాం. ఆ గది కరూల్ బాగ్ లో మూడో అంతస్తులో ఒక మేడలో వుంది. అక్కడ మీదనే అన్ని సౌకర్యాలూవున్నాయి. మా ఆవిడ తన అమాయకత్వంలోనే తమ్ముడికి కూడా కేశవరావులా ప్రయోజకుడు కావటానికి యేదన్నా చూసిపెట్టమని రోజూ అతడితో చెప్పిపెట్టేది. అతను వున్న ఒక్క గది చిన్న వరండాఅంతా మాకోసం వదిలేశాడు. పిల్లలు పంపుత్రిప్పి అస్తమాను క్రిందకూర్చునే వారు. అతడూ మాతోనే భోజనాదికాలు చేయటానికి వప్పించేసరికి చాలా కష్టమయింది. పెసరట్లు వడలు బజ్జీలు యిడ్లీలు ఒక టేబిటి తిండిలో రోజూ ఆంధ్రత్వం మళ్ళీ విజృంభించసాగింది.

ఒక రోజు కంపెనీకారు తీసుగొచ్చాడు. మా బావమరిది, పిల్లలూ మా ఆవిడ బిలాబిలా అంతా అందులో కెక్కారు. నే నేమో యిల్లు చూస్తానని వుండిపోయాను. కేశవరావు అందర్నీ తిరగడానికి తీసుకుపోయాడు. జీవితం కొస్త రాస్తాలో పడ్డట్లే వుంది. వరండాలో వాలు కుర్చీ లాక్కుని సిగరెట్టు కాలుస్తూ పేపరు చూస్తున్నాను. స్టూలుమీది టేబిలు ఫానుకు వుండి వుండి తడితువ్వాలు చుడ్తున్నాను. గాలి వెచ్చగా వస్తోంది. శరీరం బట్టను కూడా వోర్చలేని కాలం ఇది. ఈ గది మీదనుంచేమో - చుట్టూతా రకరకాల మేడలు కిటికీలు ద్వారాలు చిన్నచిన్న బొమ్మల్లా కనుపించే మనుష్యులూ-తోటలు దొడ్లూ మొక్కలూ బాగా దిగువను చీమల్లా పరుగెట్టే బస్సూ కారులూ అన్నీ మధ్య మధ్యన అవలోకిస్తున్నాను.

ఈ గొర్రెకు బెత్తెడు జీతంతో ఈ పిల్లల్ని ఎట్లా పెద్దవాళ్లను చేస్తాను? వీళ్లకి చదువులు బట్టలు రోగాలు రొచ్చులు ఇవన్నీ నేను ఎట్లా భరిస్తాను? ఇంత చిన్న వయస్సులో నాలుగూ చూడాలనీ అదీ ఇదీ కావాలనీ

తెలిసీ తెలియకుండా అడిగే ఆడదాని మనస్సు నొప్పించకుండా వుండగలనా? కేశవరావు మంచివాడే. ఇట్లా అతని పీకలమీద ఎన్నాళ్లు కూర్చోవటం? ఆ మేడమీది అంతరిక్షంలోని గదికి అతను యాభై రూపాయ లిస్తున్నాడు. నాకు తెలీకుండానే నేను నా జీవితంతో అతడి జీవితాన్ని పోల్చుగుందు కుప్రమించాను. నాకు జీవితంలో సంతోషంగా ఆనందంగా గడచిపోవలసిన కాలంలో సంసారం పెద్దదయి వుద్యోగం చిన్నదయి అంతా తిరగబడిపోయింది. కేశవరావు చిన్నతనంలో కష్టపడ్డాడు నాకు తెలుసు. కాని ఇప్పుడు మంచి పదవిలో వున్నాడు. ఒక్కడు! కావలసినంత డబ్బు—మరో యేడాదిలో పెళ్ళాడినా సమస్యలేం లేవు. హాయిగా సుఖంగా జీవించటానికి ప్రాతిపదిక అప్పుడే యేర్పడివుంది. కోరికల్ని చంపుకోనక్కర్లేదు. నాకు-అట్లాంటి దేం లేదు. చిన్నప్పుడే పెద్దవారి ముచ్చట కోసం పెళ్లాడేశాను. చదువు పూర్తి గాకుండా వంశోద్ధారణకు కొడుకు—కంగారుపడి ఏదో వుద్యోగమని ప్రవేశించాక, ఆశయాలు అభిరుచులు కోరికలు అన్నీ మెల్లగా వొక్కటొక్కటే తిరుగు ముఖంపట్టాయి. ఇంట్లో పాలపీకలూ, యే మూల చూసినా పాతగుడ్డలూ, అటకమీద బస్తాలతో గొల్ల భామ మార్కు పాలసబ్బాలు, ఒక ప్రేమడైలాగన్నా చెప్పకుండా ఒక యుగళగీతమన్నా పాడకుండా ఇంత మంచుకుపోతుందని యెవరనుకున్నారు? ఒంటరిగా కూర్చుంటే ఇల్లా నే దిగులుగా వుంటుందని వరండాలో కుర్చీలోనుంచి లేచి లోపలకువెళ్లి స్టవ్ ముట్టించాను—ఒకచుక్క కాఫీ గొంతుకలో పోసుకుంటే యేమన్నా మనస్థిమితంగా వుంటుందేమోనని, నే నింకా కాఫీ గొడవలో వుంటూండగా నే వరండాలోనుంచి కోమల కంఠం 'నాకు కూడా మరోకప్పు కాఫీ పొయ్యి డార్లింగ్' అని వినిపించింది. బైటకువచ్చి చూద్దును గదా బంగారు మొలకల్లే ఒక పంజాబీ అమ్మాయి నా కుర్చీలో కూర్చొని జోడు విప్పుతూన్నదల్లా నా క్రొత్త మొహం చూసి—తెల్ల తెలబోతూ 'కేశీ—యిప్పుడీయింట్లో లేరా?' అని లేవబోతూ అడిగింది. 'కూర్చో అంతా చెబుతా—' అన్నాను. నిల్చొనేవుంది. నీకోసం కూడా మరో కప్పు కాస్తాను. కేశీ వస్తాడు. వచ్చేదాకా వుంటావా? 'ఎవరో వస్తారని చెప్పాడు. కాని ఆడా మగా చెప్పలేదు' అని లోపలికెళ్లాను. ఈ అమ్మాయి ఎవరో ఏమిటో తెలుసుకోవాలని చెడ్డ కుతూహలంగా వుంది. నీళ్లు ఎక్కించి మళ్లీవచ్చి—'కూర్చో అమ్మాయి. ఫరవాలేదు. మావాడు నాకంతా చెప్పాడు. నే నెవరనుకుంటున్నావో—ఈ చేత్తో అరవై డెబ్భై ప్రేమకథలు రాశాను. మనకి అన్నికథలూ సుఖాంతం చేయటం ఎట్లాగో తెలుసు?'

ఆ అమ్మాయి కాస్త నవ్వి 'కేశీ—యెక్కడికెళ్ళారు?' అంది. 'నేనే పంపించాను—అస్తమానూ ఇంట్లో కూర్చుని నువ్వు రాలేదని తెగ యిదవుతూంటే, అల్లా తిరిగివస్తే కాస్త మనస్సు కోలుకుంటుందని.'

'హా! సారీ—' అని మూతి కాస్త చిన్నది చేసి పెదవుల్ని వంకరగా త్రిప్పి-మెడ కొంచెం అటూ యిటూ వూచింది.

'బావుంది అమ్మాయ్—నువ్విట్లా మావాడికి బొత్తుగా కనిపించటమే మానేస్తే యేమన్నా బాగుంటుంది? అస్తమానూ యిప్పుడు నువ్వు 'కేశీ—కేశీ అంటున్నావా, అట్లాగే వాడూ ఏదో గొణుగుతాడూ ఫోటో దగ్గర పెట్టుకుని' కాఫీ కప్పు బల్లమీద వుంచుతూ 'ఫోటో'—అది మీకెట్లా తెలుసు?' కాస్త సీరియస్ గా అడిగింది. అల్లా బైటపడూ పిల్లా అని మనస్సులో అనుకున్నాను. వాలకమే చెబ్తోంది వర్కింగ్ గర్ల్ అని—కుర్రవాడు నాలుగు రాళ్ళు సంపాదిస్తున్నాడు గదా అని యిట్టే బుట్టలో పెట్టేసుంటుంది. ఐనా శుభ్రమైన 'కో' అంటే కోటిమంది తెలుగుకన్యలుండగా మావాడికిదేందుర్బుద్ధి? పెళ్లాడతానంటే—అప్సరసల్ని తలదన్నే జాతి కన్యల్ని తెచ్చి అంటకడుదుమేం. నాకెందు కీవిషంగా కేశవరావు తరఫున పెద్దరికం నిర్వహించాలనీ, అతడి బాగోగులు వ్యవహారాల్లో ప్రమేయం పెట్టుగోవాలని గలిగిందో చెప్పటం సులభం. ఆ అమ్మాయి మళ్లీ అడిగింది—'ఫోటో మీకు తెచ్చిచూపాడా?' అని.

'అరె—నువ్వెంత అమాయకురాలివి? మేవిద్దరం భౌతికంగా వేరుగాని మా ప్రాణాలు ఆత్మలు సర్వం వోహటే—నేను చూసి అన్నాను గదా యీ అమ్మాయిని మాపిక్చర్లో బుక్ చేస్తే హీరోయిన్ గా చాలా బాగుంటుంది—హిందీలో డబ్ చేసేటప్పుడు' అన్నా. సినీమాలంటే అమ్మాయిలు చెవిగోసుకుంటారని నాకు తెలుసు. 'మీరు సినీమాలు తీస్తారా?' అంది కళ్లు

వీలయినంతగా పెద్దవిచేసి. నేను నవ్వి 'పిల్లా—సినిమాలు తీసే మనుష్యులు యిల్లా ఎందుకుంటారు? ఇల్లాటి చిన్న ఆరేకు వందలు సంపాయించే 'కేశి' లాటి వాళ్లతో ఎందుకువుంటారు? నేను నీకు ముందే చెప్పానే సినీమాలకు కథలు వ్రాస్తానని. ఇప్పుడు 'వర్కింగ్ గర్ల్' చిత్రానికి కథకూరుస్తున్నాను. ఆలోచిస్తూ యిల్లా కూర్చున్నానో లేదో నువ్వొచ్చావు?'

ఆపిల్ల కొస్త నిందాగర్భితంగా చేతుల్ని త్రిప్పుతూ—'మాశారా అందుకే మీరు వచ్చాక నాకు రావద్దనికూడా కబురుచేశాడు. ఐనా చూద్దామని యిటొచ్చాను. నేను సినీమాలోకి బావుంటానా?'

'నాకు నచ్చబట్టే ఫోటోలో అమ్మాయిని గురించి మావాడి నడిగి తెలుసుకుంది. సినీమా పేరు మా కంపెనీవారు 'టైపిస్టు గర్ల్' అని పెడ్తామనుకుంటున్నారు? నాకేమో ముందుపేరే నచ్చింది.

'మీకు నాఫోటోలు కొన్ని పట్టుగొచ్చి యిస్తాను. మీకంపెనీకి రాయండి నచ్చుతానేమో. ఈ టైపు కొట్టలేక ప్రాణం విగిసిపోతోంది.'

'అమ్మ బాబో—యింకేమన్నా వుందా? మా కేశవరావుకు తెలిసిందంటే, నాప్రియురాల్ని సినీమాల్లో ప్రవేశపెడ్తావా అని నా పీకుచ్చుకుంటాడు. ఐనా మీరిద్దరూ ప్రేమించుకున్నారేమో, అతడ్ని కూడా అడిగి చూస్తేనే బావుంటుంది.'

'కేశికి మీ రేమీ చెప్పొద్దు. ఆయనకు నేనే సావకాశంగా అంతా చెబ్తాను. నేను యిక్కడకు వచ్చానని చెప్పకండి. నేనూ చెప్పను. ధన్యవాదాలు—మీలాటి గొప్పవార్ని కలిసే అదృష్టం కలిగినందుకు నిజంగా నేను గర్వపడుతున్నాను సెలవు.'

ఆ అమ్మాయి నాజూకుగా వచ్చినట్లే నిష్క్రమించింది. అంతసేపూ మేమిద్దరమూ హిందీలోనే మాట్లాడాము. నేను కుర్చీలో జార్లబడి పగలబడి నవ్వుకున్నాను. ఎన్నాళ్ళ తర్వాతో నాకు జీవితంలో నిజమైన హాస్యం కళ్లకు గట్టినట్లు కనిపించింద.

ఇక్కడ మీకు అనేక సందేహాలు కలుగుతాయి నిజంగా నేను యింత చాకచక్యంగా హాస్యం మాట్లాడగల్గివుంటానా, తర్వాత ఆ అమ్మాయి ఫోటోలు తెచ్చిందా? మళ్లా ఆ పిల్లను కలుసుకునే ధైర్యం నాకుందా? నా కొంపవిషయం యేమైంది? మా బావమరిదికి వుద్యోగమైందా? ఈసోది ఎప్పటికన్నా ముగుస్తుందా అని.

బాబూ నన్ను కొస్త చెప్పనియ్యండి!

ఇప్పుడు వచ్చి 'ఫ్లా' అధ్యాయంలో పడ్డాం. ఈ 'ఫ్లా' కథలోకి రాకముందు ఆ అమ్మాయి ఒక రోజున ఫొటోలు పుచ్చుకుని నాకోసం వచ్చిందట. అప్పుడు నేనూ—కేశవా యిద్దరమూ యింటిదగ్గర లేము. మా శ్రీమతి పిండి రుబ్బుతున్నది కాబోలు. దానికి హిందీ బొత్తిగా రాదు. ఆ అమ్మాయి ఏవో వాకబులు చెయ్యటం, యీ మనిషి తెలుగులో మాట్లాడ్డం అయాక, రుసరుసలాడ్తూ వెళ్ళిపోయిందని మా ఆవిడ కథనం.

ఈలోగా నాకు తెలియని కథ కొంత మా ఆవిడ కూడా జరిపించింది. ఆవిడకు 'పెళ్లి ట్రయినింగు' పొందుతున్న వొక చెల్లెలు వుంది. దాన్ని తీసుకుని వచ్చి రెక్కలు కట్టుకు వాలమని మా మావగారికి జాబు వ్రాయించింది—' ఇక్కడ రత్నంలాంటి కుర్రవాడున్నాడు. ఏడువందలు నెలకు—రొట్టె విరగ్గొట్టండి, నేతిలో పడెయ్యండి' అని. నా కొంప విషయంకదూ—ఇది 'ఫ్లా' అధ్యాయంలో చేరుతుంది. 'కేశవ'ని వాళ్ల ఆఫీసులో వొకరు బ్రతిమాలగా బ్రతిమాలగా వప్పుకున్నాట్ట—ఆయన మూడు నెలల శెలవులో మద్రాసు వెళ్తున్నప్పుడు ఆయన కొంప దొంగలుదోచకుండా రక్షించేటందుకు. రెండు పడకగదులు, రెండు బాత్‌రూంలు, బాత్‌రూంలో నిలువుటద్దాలు (ఎందుకని అనవసరపు ప్రశ్నలు వెయ్యకండి.) ఒక స్టోరు రూం—ఒక డ్రాయింగు రూం—గది గదికీ ఫాను—వగైరా, వగైరా. దమ్మిడీ అద్దె లేకుండా, నీటి కర్చూ, వెల్తురు కర్చూ, గాలి కర్చూ, లేకుండా మూడు నెలలు సకల రాజభోగాలూ అనుభవించమని కేశవరావు చెప్పాడు. తర్వాత 'దఖాజాయెగా'. అస్సలు విషయం ఆ ఆఫీసరు కుటుంబం యావత్తూ మద్రాసులో 'ఫ్లా' సుఖం అనుభవిస్తున్నారట!

టింగురంగామని మేడమీది గదిన్నర కేశవరావు వాటాలోంచి పడకగదికీ పడకగదికీ మధ్య లావెటరీ బాత్‌రూంగల బంగాళాలో కొచ్చిపడ్డాం. కేశవరావు ఎందుకీ సదుపాయం చేశాడో నాకు పూర్తిగా తెలుసు. ఆ పంజాబీ అమ్మాయి నా చమత్కారమంతా కేశవకు

చెవిగోరికి వుంటుంది. నా కళ్ళముందు కుర్రాడు. బైట పడతాడు. ఇదేమీ తెలియని నా పూర్వకాలపుటిల్లాలు కేశవరావు యింతకాలం పెళ్ళిచేసుకోనిది తన యెదిగిన చెల్లెల్ని జేపట్టడానిక నే వూః కలలుగంటోంది. కలలు మంచికే అంటారు మన స్తత్వశాస్త్రవేత్తలు.

ఇక్కడేం జరిగిందంటే—

బంగళాలో రాజాలా వుంటున్నామని చెప్పానా - గేటుమీద ‘సుబ్బరామన్’ అని రాసుంది. ఆయన అనుకోకుండా విమానం మీద యావత్తు సంసారంతోనూ వచ్చి పడ్డాడు. (విమానంమీద వస్తాడనిఎల్లా అనుకుంటాం చెప్పండీ! మూడు రోజులు నడుములు పడిపోయేలాగ జీ. టీ. లో రాక.) అప్పుడు మా బావమరిది రేడియో ట్యూను చేస్తున్నాడు. మా మరదలు పిల్ల పెళ్లి చూపులకోసం వచ్చినది:

‘నేనే జాణనా-

చిన్నదాన్నైనా... నేనేజాణనా! ఏలుకో నా స్వామి నా తమి దీర్చేటందుకూ...’

హార్మనీ మీదసాధకం చేస్తున్నది.

నేను చిన్నతువ్వాలు చుట్టుకుని బాత్‌రూంలో అఘోరిస్తున్నాను. మా ఆవిడ వంట యింట్లో చుంయ్ చుంయ్ మనిపిస్తున్నది.

ఆ సుబ్బరామన్‌గారెవరో మాకు తెలీకపాయె! ఆయన ముఖం వొలిచిన ఎర్రపంపర పనసకాయలా వుంది. ఆ యిల్లాలు దక్షిణాది పట్టుచీర కట్టుకున్నది. ఇద్దరు అమ్మాయిలు చిన్న చిన్న హాండ్‌బాగ్‌లు పట్టుకుని నిల్చున్నారు. నేను కొస్త కథకుడ్ని గనుక యిది ఫలానా అనిగ్రహించుకుని-‘సార్ ! సార్ !’ అని వినయంగా యీయిల్లు జాగ్రత్తకోసం ఏయిర్ లైన్స్ పి. యె. గారు మమ్మల్నిక్కడ వుండమని మరీ గట్టిగా చెప్పారు. తమరు చెప్పకుండా వచ్చారు. ఐనా మీ యిల్లు భద్రంగా చూడ్డానికి మేంపడ్డ అవస్థ వర్ణనాతీతం. చూడండి ఆ మొక్కలు లతలూ అవీ చిగురించాయంటే యీ చేతుల్తో నీళ్ళు మోసి మోసి మా యావిడ—’

‘పి. య్యే. ఎవరూ ? నేనే పి. య్యేను చెప్పలేదే-మిమ్మల్నిందులో ఎవరుండమన్నారు ?’

మనిషి యింకా గర్జించటం మానలేదు.

‘మీ వస్తువులూ సామానులూ అన్నీ సరిగా వున్నాయో లేవో చూసుకున్నాకే మమ్మల్నిక్కడ నుంచి పొమ్మనండి. మేం మీ యిల్లు జాగ్రత్తకోసం యిందులో వున్నామని నేను నొక్కి చెబుతున్నాను. మీకు మరోలాతోస్తే మీరు పోలీసులకు కబురు చెయ్యొచ్చు !’

ఈలోగా మా యావిడ గరిట చేత్తో పుచ్చుకుని రంగస్థలం మీదకు వచ్చింది. నేను సంతోషం కనబరుస్తూ ‘సుబ్బరామన్ గారు వచ్చారే-చప్పున కాఫీలు చేసిపెట్టు. అమ్మా యిక మీరు మీ యింట్లోకి వెళ్ళండి. ఎప్పుడు యీ బాధ్యత నాతలమీదనుంచి తప్పుతుందా అని దేవుళ్ళకు మొక్కుతున్నాను. మీ వస్తువు లన్నీ సరిగా వున్నాయో లేవో ముందు చూసుకుని మాకు సెలవిప్పించండి.’ అని మాబలగం యావత్తూ తలోకవస్తువూపట్టుకుని శ్రీ వారి సామాన్ను బంగళా అంతర్భాగంలోకి చేర్చాను. సుబ్బరామన్ గారు చిరాకుగానే వున్నారు. కాఫీలు పడ్డాక ఆయన మళ్ళీ చిరాగ్గా ‘మీకు తాళాలు ఎవరిచ్చారు?’ అన్నారు.

‘మీ. పి. ఏ.’

‘నా పి. ఏ ఎవరు? నేను నా ఫ్యానుకిచ్చానే—’

‘మీ ఫ్యాన్ పి. ఏ. గారి కిచ్చివుండొచ్చు’

‘డామిట్— నేనే నయ్యా పి. ఏ ను. నా ఫ్యాను కేశవరావనే కుర్రాడి కిచ్చాను.’

‘కేశవరావు ఫ్యానా...’ నాకు షాకు తగిలినట్లయింది. ‘తాను పి. ఏ. నని ఏడువందలు జీతమని నాతో చెప్పాడు?’

‘వెధవ—’

సుబ్బరామన్ గారు సోఫాలో లుంగలు చుట్టుకుపోయారు నవ్వు ఆపుకోలేక. ఆయన తన కుటుంబంలో అందర్నీ పేరు పేరు వరసల్నా పిలిచి యీ సంగతి చెప్పి వాళ్ళందర్నీ నవ్వించారు.

నేను కొయ్యబారిపోయాను. మా ఆవిడ ముఖాన కత్తివేటుకు నెత్తురు చుక్కలేదు.

సుబ్బరామన్‌గారికి నా కథంతా పూసగ్రుచ్చినట్లు చెప్పాను. కేశవరావు నా దగ్గర యేమీ డబ్బు కూడా తీసుకోలేదని. కేవలం ‘ఇల్లు జాగ్రత్త’గా

చూడమని మాత్రం చెప్పాడని అందుచేత అతణ్ణేమీ చెయ్యొద్దని నేను తిరిగి యే సత్రవుళో మకాం యెత్తేస్తానని సవినయంగా చెప్పుకున్నాను.

సుబ్బరామన్‌గారు ఫోను రింగుచేసి ముందర కేశవ విషయం అడిగారు. తరువాత యేమి విన్నారో, నన్ను మాత్రం కేశవ యిల్లు చూసి రమ్మన్నారు. నేను బయల్దేరుతూంటే మా ఆవిడ కళ్లనీళ్లు పెట్టుకుంటూ 'ఇదంతా యేమిటండీ?' అని దారికడ్డంవచ్చి నిల్చుంది. 'జీవితం' అని గబగబా రోడ్డుచ్చుకున్నాను. బస్సులో సీటు దొరికేసరికి ఆలస్యమయింది. నేను వెళ్లేసరికి మేడ మెట్లవద్ద పోలీసులు వున్నారు. జనం గుంపు మాత్రం క్రింద పోగయింది. నన్ను సుబ్బరామన్‌గారు పంపించారనీ పైకి వెళ్లనిమ్మనీ చెప్పాను. నేను మీదకు చేరేసరికి చూసిన దృశ్యం తాలూకు సందర్భం యిది—

ఆ పంజాబీ అమ్మాయి నన్ను చూసింది. కళ్లు ఎర్రగా వాచి వున్నాయి. ఏడుస్తోంది. గదిలో సామానులన్నీ చిందరవందరగా పడేసి వున్నాయి. పోలీసు సిబ్బందీ సిగరెట్లు కాలుస్తూ తీరిగ్గా మాట్లాడుకుంటున్నారు.

'కేశవా' అన్నాను గొంతెత్తి.

చిన్నప్పుడు నేను యిట్లాగే మందలించేవాడిని వాడు యింట్లో తగూలాడేసి వచ్చినపుడు.

—వాడి చేతికి బేడీలు వేసివున్నాయి.

నన్ను దగ్గరసా రమ్మని సంజ్ఞచేశాడు. వెళ్లాను.

'ఒక సిగరెట్టు యివ్వండి. మాస్టారూ— యిప్పుడు చేతులేవు.'

సిగరెట్టు అంటించి యిచ్చాను నోటి దగ్గరకు.

'జైల్లో బీడీ ముక్కలన్నా దొరకవు.'

'ఏవిటిదంతా-ఏం చేశావు?'

'నన్నడక్కండి.'

'నాయనా-యిదంతా నా కోసమేనా?'

నాకు కళ్లల్లో కృతజ్ఞతతో నీళ్ళు తిరుగుతున్నాయి. చేరుమాలుతో వొత్తుకుంటున్నాను.

'సుబ్బరామన్‌గారు చాలా మంచివారు. నన్ను కన్నకొడుకులా చూసేవారు. ఆయన యిల్లుజాగ్రత్తగా వప్పగించేశాక మీ రిందులోకి వచ్చి వుండండి. ఈ సామాను అంతా యిక మీది. ఇందులో పూచిక పుల్ల యెవర్దీ లేదు. నిన్న మీ మరదలు కోసం చోళీ గుడ్డ పిల్లలకు పిప్పరమెంట్లు తెచ్చాను. యీ పోలీసులు చిందర వందర చేసేశారు. ఎక్కడో వుంటాయి. అవి వాళ్లకివ్వండి. ఇల్లు జాగ్రత్త!'

'ఇవేం మాటలు నాయనా—'

నా గుండె తరుక్కుపోతోంది. పంజాబీ పిల్లను చూపించి 'ఇది నేనేమో స్వర్గాలు వొరగపెడతాననుకుంది. నన్ను మర్చిపొమ్మని పెళ్లాడి సుఖపడమని మీరు చెప్పాలి తర్వాత! పోలీసులు నాతో కొంతసేపు మాట్లాడారు. కేశవవాళ్లకు ఆ యిల్లు నాకు వప్పగించమని చెప్పాడు. వాళ్ళు అతణ్ణి వానులోకి తీసుకుపోతూంటే నేనువెళ్లి 'కేశవా' అని గట్టిగా కావలించుకున్నాను. పోలీసులు విసురుగా లాగి తోసేశారు నన్ను. ఆ పంజాబీ పిల్లపట్టుకుంది. ఇద్దరం మెట్లమీద కూర్చుని కాస్సేపు యేడ్చాం. ఇంటికి కాపలా వున్న పోలీసులు మధ్యాహ్నానికి తాళాలు లిస్టులు నాకు వప్పగించి సంతకాలు తీసుకున్నారు.

సుబ్బరామన్‌గారు తర్వాత అంతా చెప్పారు. విమానాల్లో కొన్నాళ్లనుంచి యితర దేశాలనుంచి దొంగతనంగా వస్తువులు వెండి బంగారం నల్లమందు కొని తేబడుతూన్నదట. దానికి సంబంధించిన కూటానికి చెందిన ప్రముఖ వ్యక్తి 'కేశవ' అని కస్టమ్స్ శాఖ పట్టుకున్నారని. ఆయన కూడా 'కేశవ' నిజాయితీ పరుడే కాని-భారీ యెత్తున డబ్బు సంపాయించే వుద్యమంలో చేరటం బహుశా దారిద్ర్యంవల్ల కావచ్చునని తేల్చారు.

మేం యిప్పుడు కేశవ గదిలో మీదన మేడమీద వుంటున్నాం. మా బావమరిదికి సుబ్బరామన్‌గారు వుద్యోగం వేయించారు. అన్నట్లు చెప్పటం మరిచాను. 'యీ యింటికి కేశవ మూడేళ్ళ డబ్బు కట్టి కంట్రాక్టు రాయించుకున్నాడుట. అందుచేత మాకే పూచీ లేదు. మా మరదలు సంగతి అడుగుతున్నారా? చెప్పను. మా ఆవిడ అంటుంది గదా 'ఇంకా నయం వాడి మాటలు నమ్మి దీని గొంతుక కోశాం గాదు' అని.

ఆ పంజాబీఅమ్మాయి ఒక రోజు బజార్లో కనిపించి చేతిత్రవేళ్ళు నొప్పి లెడుతున్నాయని తన చేతుల్ని నాకు చూపించి మాటల సందర్భంలో— 'ఏదన్నా కథ వ్రాసి పెట్టండీ' మా మీద అని అడిగింది. ఒక రోజు సినీమాహాల్లో కనిపించింది. ముందు'రో'లో. బుజంమీద తట్టాను. వెనక్కు తిరిగి చూసింది. 'ఎల్లా వున్నావ్?' కాస్త నవ్వింది.

ఈలోగా తెరమీద బొమ్మలాడ్డం ప్రారంభమయింది.